

4 Eindsprint

Met afstand het meest geniale idee, dat de mens door de vele millennia heen gekregen en ontwikkeld heeft is het schrift, het schrijven van tekens om alles vast te leggen. Een sterker hulpmiddel om de herinnering te ondersteunen is er niet. Zelfs overschrijven is geweldig nuttig en mag altijd (nu wel met bronvermelding, natuurlijk).

Van heel oud naar modern ga ik nu een aantal schriftsystemen aanstippen.

Ik begin met het meest afwijkende: het Chinees. Niet het oudste schrift, maar wel een geschreven code voor gesproken tekst die al bijna 4000 jaar onafgebroken gebruikt wordt en zich nog steeds ontwikkelt. Rond 1300 voor Christus begonnen de laatste zeven of acht koningen van de Chang dynastie aan een merkwaardige bestuurspraktijk. Omdat regeren ook toen al vooruitzien was, wilden de Chinese vorsten met geregelde tussenpozen weten of er een goede oogst zou komen, welke rampen er binnen tien dagen te verwachten waren, hoe het weer zou zijn. Hoe veldtochten zouden aflopen, en of de grote jacht wel iets zou opleveren. Ziekte, geboorte en dood, daarover gingen ook veel koninklijke vragen. Er was natuurlijk nog geen CPB, geen WODC, geen ministeries met onderzoeksafdelingen. Enkel waarzeggers en die hadden een mooie truc bedacht om niet bij de koning met de mond vol tanden te staan en brute terechtstelling te vrezen. Ze namen schouderbladen van ossen of schilden van zoetwaterschildpadden en boorden daar voorzichtig enkele rijen ronde gaatjes in, ongeveer vanaf een halve centimeter in doorsnee of iets groter en niet door en door, maar uitkomend een halve millimeter onder het oppervlak van bot of schild. Dat waren de drakenbeenderen of orakelbeenderen. De waarzeggers spraken plechtig de vraag uit, die de koning aan zijn

voorvaders stelde en staken tegelijkertijd een gloeiend bronzen staafje achtereenvolgens in alle geboorde gaatjes. Door de hitte kwamen er met typische knalletjes barstjes in het bot of het schild en dat leverde de tekens op die gelezen moesten worden voor het antwoord. De schildpad spreekt, zeiden de waarzeggers triomfantelijk. Met een scherp mesje kraste men vervolgens de gelezen tekens van het antwoord in het bot samen met de vraag en na enige tijd ook of de voorspelling was uitgekomen. Het materiaal werd vervolgens in archieven opgeborgen. Door een ongelooflijk toeval kwamen enkele onderzoekers in 1899 in Beijing erachter dat er gemalen orakelbeenderen als medicijn in omloop waren en eindelijk in 1928 ontdekte men de plek, waar die beenderen met inscripties werden gevonden en begon men een aardheuvel bij de plaats Xiaotun voorzichtig af te graven, waarbij 50.000 beschreven orakelbeenderen gevonden werden met in totaal vierduizend verschillende karakters.* In die heuvel lagen nog drie keer zoveel onbeschreven "beenderen". Sinds 1928 hebben generaties Chinese archeologen daar gegraven. Stel je een oppervlakte voor van 24 vierkante kilometer, die nu bekend staat als Yinxu, dwz de puinhopen van Yin. Spreek uit: Jiensuu op een hoge iets aangehouden toon, de eerste toon. Daar heeft men intussen veertien enorme koningsgraven blootgelegd van de laatste periode van de heersers van Shang (1300 tot 1100 v. Chr.). Behalve de orakelbeenderen vond men er ook duizenden skeletten van Chinese mensen die gedwongen werden hun koningen in de dood te volgen: onthoofd, door midden gezaagd of met afgezaagde armen en benen. Gruwelijk.

De Zweedse sinologe Cecilia Lindqvist heeft de geschiedenis van het ontstaan van het Chinese karakterschrift vastgelegd in het boek, 'Het karakter van China' waarbij ze ook uitlegt van welk systeem dat schrift gebruikt maakt. Het Chinese schrift laat zien, dat die duizenden karakters bedoeld waren om teksten vast te leggen, maar dan wel op een bijzonder gecompliceerde en omslachtige manier, die voor

buitenstaanders heel moeilijk onder de knie te krijgen is. Het Chinese karakter is in oorsprong een pictogram, dwz een gestileerd tekeningetje van het voorwerp of de persoon of de plant, het dier dat men wil opschrijven. Het karakter maalt eigenlijk niet om de uitspraak van het woord waarom het gaat. Het schrift bestaat nu ruim 4000 jaar. En nog steeds moeten kleine kinderen, vlak voor ze naar groepje drie gaan de betekenis en de uitspraak van honderden basiskarakters al van buiten kennen, omdat ze anders geen onderwijs kunnen volgen. Een doorsnee Chinees gebruikt 4000 karakters actief, een gestudeerd iemand ruim 6000 tot 8.000. Het moderne Chinees kent maximaal ruim 8000 karakters, maar door de lange historie heen zijn er ooit ruim 52.000 karakters gangbaar geweest en alles bij elkaar is de uitgebreidste set karakters van vandaag de dag 28.000 stuks groot. Geen wonder dat het geschreven Chinees lange tijd een gesloten bolwerk was. Pas vanaf 1950 is dat opengebrouwen door het toekennen van korte lettergrepen en een toonstreepje aan de gangbare karakters, alles in Latijnse letters. Pin1yin2 heet die omzetting en met behulp van die kleine lettergreepjes in Latijnse letters kan men nu ook Chinese karakters op een beeldscherm van een computer weergeven. Een commissie van taalkundigen (Zhou Youguang/ Zhou Enlai, premier) heeft op die manier de Chinese codes voor het westen gebroken. Bovendien werd er een ingrijpende vereenvoudiging van de karakters doorgevoerd om het wijdverbreide analfabetisme in China (vind je het gek?) te bestrijden. Het karakter is opgebouwd met strepen, die in een strikt voorgeschreven volgorde op het papier gezet moeten worden.

Voorbeeld: Vereenvoudigde karakters:

妈 [mā] 麻 [má] 马 [mǎ] 骂 [mà] 吗 [ma]

Ik probeer te vermijden om nu een bliksemcursusje Mandarijn Chinees te geven, maar ik wil toch een representatieve eerste indruk van deze vreemde schrijfcodes

overbrengen. We zien hier de befaamde vijf ma-woordjes, van links naar rechts uitgesproken in de vier tonen van het Mandarijn. En de laatste ma wordt neutraal zonder buigingen uitgesproken. Karakter 3 komt in 4 van de vijf andere karakters ook voor. Deze ma is een gestileerde tekening van een paard. Men ziet het hoofd de ruglijn met staart en het horizontale streepje is de vereenvoudiging uit 1953 van 4 verticale streepjes, de benen van het paard. Allemaal in de goede volgorde op te brengen. Het eerste karakter, ook 'ma', betekent 'moeder, moeke, make, allerlei informele aanspreekvormen van 'moeder'. Aan de linkerkant van het paard is nu het basiskarakter nu (nuuhuu) toegevoegd. Dat betekent 'vrouw'. Aha, zou je dan zeggen, dat betekent dus merrie, maar niet volgens de Chinezen. Je zult je moedertje voor merrie uitmaken. Het karakter paard brengt de uitspraak, zij het in een andere toon en het karakter vrouw wijst naar een vrouw. Zo kom je bij moeder uit ervan uitgaande dat het gesproken woord voor moeder al eeuwen 'ma' is. Nummer twee slaan we nog even over; nummer vier in de reeks is ook weer ma, maar nu in de snelle blaftoon, aangegeven met een accent grave, in het pinyin uitgesproken. Betekent: uitkafferen, schelden op, berispen, knorren op iemand enz. Dat doet iedereen met de mond en daarom zijn er boven dit nieuwe paard twee gestileerde monden geschreven, twee vierkantjes die allebei uitgesproken worden als kou³. Naar onze westerse smaak lezen we dus hier consequent kou kou ma, mond mond paard. Nee, zegt de rare Chinees. Die twee mondjes staan daar om aan te geven, dat je bij wat hier wordt uitgebeeld vooral heftig je mondje moet gebruiken: ma⁴ is uitfoeteren, weet je wel, verrot schelden. Je moet een Chinees zijn om zo te kunnen denken!!

De laatste ma klinkt vlak en staat eigenlijk voor een vraagteken. Staat altijd aan het eind van een vraagzin. Hoe gaat het met je? Ni³ hao³ma? Nee er staat niet kou³ma³, paardebek, maar er staat dat je je mond moet gebruiken om

een vraag te stellen. En dat klinkt nou eenmaal als ma. In Kerkrade zoude ze zeggen: wa? Ni-hao-wa? Probeer het maar eens in China.

De tweede ma schenk ik jullie. Nou heel snel dan! Deze ma betekent in combinatie met dit karakter 'hennep'. Alle afzonderlijke onderdelen van dit karakter hebben een eigen uitspraak en betekenis, maar het pictogram telt: twee gestileerde bomen onder een afdak zouden een wietzolder (met schoorsteen) kunnen voorstellen en daarom wordt deze ma² ook als ma² uitgesproken (van oudsher natuurlijk) en betekent het wiet of hennep.

Onthoud: karakters zijn GEEN letters. Waarom gebruikt het Chinees dan nu nog die moeilijke karakters? Wel de Chinese taal bestaat uit ongeveer dertien hoofdtalen en ontelbare dialecten en accenten. Een enorme variatie aan taligheden. Een ding verandert niet: het karakter. Of je nou paard, peerd, pèèrd, baj of knol zegt. Het karakter blijft hetzelfde. Wie in karakters kan opschrijven wat hij wil of zoekt kan in het hele enorme China terecht met zijn vraag. En dan natuurlijk de onbuigzaamheid van de Chinese taal, zoals ik al aangaf. Shì is shì!

En dan reizen we nu snel weg van de gruwelen in het Oosten naar het Westen om in het dal van de Eufraat en Tigris te arriveren, waar men vroeger het paradijs zocht van Adam en Eva. Ook daar treffen we gruwelen aan, maar dan moderne, de oorlog om Irak en de afschuwelijke strijd in Syrië. Eens was dit gebied een vruchtbaar dubbeldal vol rivierklei met een weelderige begroeiing, weilanden vol vee en akkers vol gewas. In dat gebied wortelde de tweede bron van codes om gesproken talen mee vast te leggen. De mensen hadden stevige vettige klei en rietstengels en daarmee ging men aan de gang, omdat de handel in vee en landbouwproducten dat vroeg. Hier geen waarzeggers en woeste koningen, maar mensen van de handelspraktijk. Het begon natuurlijk ook met pictogrammen, tekeningetjes. Een boertje dat met twee

geiten naar de markt ging om ze te verkopen kreeg van zijn baas een bolletje bijna droge vette klei mee, waarin die baas een primitieve tekening van een beest met 4 poten, twee hoorns en een sik getrokken had met een stift en daarbij twee gaten gestoken voor het aantal. Het boertje moest de kleibol ongeschonden mee terugbrengen na de verkoop. De koper had er dan het bedrag van de aankoop ingedrukt en zo begon het.